

९५
२(A)

अथ

१५
२(A)

कुवलयानन्दः

अप्यद्यदीदितप्रणीतः

कु० ल० नं०

۱۹۱۱

म. निरंतरं परिस्पृशति

ये वाञ्छिते कारणां च प्रा
प्तौ केन कृतं कृतं ज्ञेयं
कारणं ते ते वाञ्छिते कार
णाणां प्राप्तिः वाञ्छिते ते
एव कथितं इति वाञ्छितं
कारणं तु श्रुतिं वा वि
रच्यते ५

यत्रयस्मिन्नलंकारद्वये
उपमानोपमेययोः सादृ
श्यलक्ष्मिः उत्लसति
सः उपमालंकारः ४

श्रमराणां स्त्रियः प्रमर्षः श्रमरीणां वशीभारः वै सद्यसास इति श्र० श्रमरीक वशीभारे प्रमर्षः इति० प्रमोह वशीभारप्रमरीभिः पुरस्वीकृतं तं शङ्कायमाने॥ जै यः
चरत्तेनागति चरत्तेनागति चरत्तेनावपंकजे इति गोपी चरत्तेनावपंकजेन॥ रमाकंदुहिते विष्णुदूरीकरोतु॥ १॥ परश्च परश्च परस्परं परस्परं व्यत्ययेः इति० परस
परतपः संपत्तेश्चेति० परस्परतपः संपत्त्या फले इति० परस्परतपः संपत्तफलेन आशितं वेष्टितं इति० परस्परतपः संपत्तफलायितेन यत्परस्परं इति पर
स्परतपः संपत्तफलायितपरस्परतौ॥ कावेया तपसा शिवपूजं प्राप्तां शिवेन तपसा पार्थीकफलप्राप्तं॥ प्रपन्नससारस्य मातावित्तरे॥ प्राप्ते पुरातने॥
जायापती शिवशेके रे॥ बयमिति शेषः॥ सुमः॥ सुत्रिकुर्मिः॥ २॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ अमरीकवरीभार अमरीमुखरीकृतं ॥ दूरीकरोतुदुरितं गौरीचरण
पंकजं ॥ १ ॥ परस्परतपः संपत्पुलायितपरस्परौ ॥ प्रपंचमातापितरौ प्राज्ञौ जायापती
स्तुमः ॥ २ ॥ उद्ध्वेययोगकलया हृदयाऽज्ज्वलेशं धन्यैः स्मिरादैः पियया रुचिगृह्यमाणः ॥
यः प्रस्फुरत्यविरतं परिपूर्णरूपः श्रयः संमदिशते शश्वतिकं मुकुंदं ॥ ३ ॥ अलंकारेषु वा
लानां भवगाहनसिद्धये ॥ ललितः क्रियते तेषां लक्ष्यलक्ष ए स गुरुः ॥ ४ ॥ येषां च
द्रालोके दृश्यते लक्ष्यलक्ष ए श्लोकाः ॥ प्रायस्त एव तेषां मितरेषां त्वं भिनवा विरच्यते
॥ ५ ॥ उपमायै त्रसादृश्यलक्ष्मीतल्लसति द्वयोः ॥ हंसीवै कृष्यते कीर्तिः स्वर्गगामैव
गुरुते ॥ ६ ॥ यत्रोपमानोपमेययोः सहृदये हृदया द्वादि तेनैवां रुसादृश्यं मुद्रुतत
यो ललसति व्यंगमयो दाविनास्पृष्टं प्रकाशते तत्रोपमालंकारः ॥ हंसीवै सुदुहरेण ॥ इयं
च पूर्णोपमेयुच्यते ॥ हंसी कीर्तिः स्वर्गगवगाहनां भवशङ्कश्रयै तेषां उपमानोपमेयसा

न. कौ. वि. वा. ई. अ. २. शि. वा. ई. दु. स्वे. म. ई. व.
ये. ई. ग. ल. र. त. वि. व. र.

चंद्रगुणं वा २ गरलं दोषं वा २

अत्र अस्मिन् लंकोय्यस्य विउपमानोपमेययोः
ईश्वरबुधयोः एकसाधारणो धर्मः च्यते तेन

नानन्

धारणधर्मोपमानावाचकानां चतुर्णामर्थमुपादानात् ॥ **यथावा** ॥ गुणदोषौ नु धौ ग
हं न्निंदुस्ते उ विवेक्ष्यरः ॥ शिरसां श्लाघते पूर्वपरे कंठे नियच्छति ॥ ७ ॥ अत्र यद्यपि उप
मानोपमेययोर्नैकसाधारणो धर्म उपमाने ईश्वरे चंद्रगरलयोर्गृहणमुपादाने त
योर्मध्ये पूर्वस्य चंद्रस्य शिरसां श्लाघने धारणं ॥ उतरस्य गलेस्य कंठे नियमने स्था
पनं ॥ उपमेये बुधे गुणदोषयोर्गृहणं ज्ञानं तयोर्मध्ये पूर्वस्य गुणस्य शिरसां श्लाघनं
शिरः कंठेनाभिनेदनं उतरस्य दोषस्य कंठे नियमनं कंठादुपरिवाच्याऽनु द्वाटनमि
ति भेदात् ॥ तथापि चंद्रगरलयोर्गुणदोषयोश्च विव प्रतिविंवभावेनाभिदादुपादा
नज्ञानादीनां गृह्णन्ति यां दैकशब्दोपादानेनाभेदाध्यवसायाच्च साधारणधर्मते
ति पूर्वस्माद्विशेषः ॥ **वस्तुतो** भिन्नयोरप्युपमानोपमेयधर्मयोः परस्परसादृश्याद
भिन्नयोः पृथगुपादानं विव प्रतिविंवभाव इत्यालेकारिकसमयः ॥ **वरणीयमानध**

वस्तुतः नाम वस्तुगुणभिन्नयोः विजयमानो

इत्यादि एक शब्दोपादानेन गृह्यते न अत्र मेदाध्यवसायात् अत्र मेदस्य निश्चयात् स
धारण्यमर्थाभवति इति पूर्वस्मात् त्वि अलंकारात् विशेषः ॥३॥

उपेक्षयेत्

केरातुपरिणामानुष्ठा
 एतेउक्तानरहितेदोष
 स्पकेरादुपरिउत्तरण
 रहितेकैवस्थापने५

शिव
१११

11327

अपादानं तु गुरुत्वं न अपादानं
न तु पादानं तस्मात्तु गुरुत्वं

उपमानमवि३

कोमलासंभासास्य तद्विषयादिति सूत्रेण पुनः इव
प्रतिबृत्तौ इति अधिकारस्थेन सूत्रेण अप्रसङ्गः
संभासास्य उपपत्तिसंभासास्योपपत्तौ तस्यापि

सर्वविद्योत्सोवः प्रसूयविधा
यकस्तुयेण कृतेः

प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति
प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति प्रसूयायेति

कथेनयत्कृते तालफलोपभोग इति० कथं कृत
तालफलोपभोगस्य रूपः इति कथं कृत तालफ
लोपभोग रूपः तस्य ३

वार्थसमासाश्चतद्विषयादितिसूत्रेणैवप्रतिष्ठातावित्यधिकारस्थेनैवप्रययः॥ तथात्रपत
 नदलितंतालफलेयथाकाकेनोपभुक्तेएवैरहोदर्शनक्षुभितहृदयातन्वीस्थेन
 पभुक्तेतितदर्थः॥ ततश्चात्रकाकागमनेतालपतनसमागमरूपस्यकाकेकृततालफ
 लोपभोगरूपस्यचोपमानस्यानुपादानात्प्रययार्थोपमायामुपमानलोपः॥ समासा
 योपिमायावाचकोपमानलोपः॥ सर्वोप्ययंलोपश्चप्रययविधायकशास्त्रवृत्तः॥ अवि
 तर्कितसंभवंमितिसाधारणधर्मस्यानुपादानेप्रययार्थोपमायांधर्मोपमानलोपः॥ स
 मासायोपमायांधर्मोपमानवाचकोलोपइतिसूक्ष्मदृष्ट्याऽवधातव्यं॥ एतेषामुदाहर
 णंतराणिविस्तराजयान्नलिख्यंते॥ ॥ उपमानोपमेयत्वंयदेकस्यैववस्तुनः॥ इदुरि
 दुरिवप्रीमानियादौतदनन्वयः॥ ११॥ एकस्यैववस्तुनोपमानोपमेयत्वंवर्णेन
 मनन्वयः॥ वैर्ण्यमानमपिस्वस्यस्येनसाधर्म्येनान्वेतीतिव्युत्पत्तिः॥ अनन्वयितो
 ऽप्यर्थस्याभिधानेसदृशांतरव्यवच्छेदेनअनुपमेयत्वयोतनार्थः॥ इदुरिदुरिवप्री

निवेदन १

रहो एकते दर्शन मोत्रेण
सुमि तद्दयाक्षोभशतः
द्वयो यस्य सा एवेभूतत
न्वीनायिकास्त्विनमया उप
भुक्ता इति तदर्थः २

अनन्तविभक्तिकारणम्

शिव
॥३॥

त एनेतरस्येनऽपि सादृश्यस्य
संभवात् नुपमेयत्वपर्यवसाने
निश्चयः

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥

उपमानोपमेययोः६

सिद्धः५

इति सप्तशतं नरनिषेधः त्वमेतत्

मानियुक्ते श्रीमत्वेनं द्रस्यनां न्यः सदृशो^५ स्तीति सदृशं तं रव्यं वधेदालभ्यते ॥ ततश्च
 स्थेनापि सादृश्या संभवा दनुपमेयत्वे पर्यवसानं ॥ यथावा ॥ गगनं गगनाकारं साग-
 रं सागरो मधुरा मरावणयो र्युध्यं रो मरधरा योरिव ॥ १२ ॥ पूर्वोदाहरणं श्रीमत्त्वस्य
 स्वधर्मस्योपादानमस्ति इह तु गगनादिवैपुल्योद्धर्धर्मस्योपादानं नास्तीति विशेषः ॥
 पर्यायेण ह्येतास्तत्रेदुपमेयापमानं^{कवितो} ॥ धर्मार्थ इव पूर्णं श्रीरथो धर्म इव लयि ॥
 १३ ॥ ह्येतापययिणेणोपमानोपमेयत्वकल्पने ततीयसादृश्यव्यवधेदार्थं ॥ धर्मार्थयो-
 र्हेकस्य चित्केनचित्सादृश्यवर्णने^{स्तीति} तस्याप्यनेन सादृश्यमर्थसिद्धमपि मुखतो-
 वार्यमानं ततीयसादृश्यव्यवधेदं फलति ॥ यथावा ॥ स्वमिव जले जलमिव खं हंस-
 इव चंद्रश्चंद्र इव हंसः ॥ कुमुदाकारास्तारास्ताराकाराणि कुमुदानि ॥ १४ ॥ पूर्व-
 पूर्णश्रीरिति धर्मरूपात्^{स्तीति} इह तु निर्मलादिधर्मो नोपात्त इति भेदः ॥ उदाहरणं ह्ये-
 विप्रकृतयोरेवोपमानोपमेयत्वकल्पनं ॥ एतौ धर्मार्थसिद्धे मद्धं शरीरं गगनं

तन्मिषसादृशस्मिन्निषेधपूजति॥

अ२

नम्र ही सन्ध

इह तु खमिव जलमिह
स्मिन्नुदाहरणम्

पूर्वस्मिन्नुपनिषद्दत्त
ल०

तरुपकं विधाः साधितं
रूपकं नूनरूपकं नूनं
यत्पकं केचित् समरूपकं

उपमानम्

॥ यथा वा तदज्ञसंस्तयशसंस्थिता विमो व्येति चित्ते कुरुते यदा यदा ॥ ततोतिमानो
परिवेषकैतवा तदा विधिः कुं उल्लना विधोरपि ॥ २२० ॥ केचित् देन न्वयोपमेयोपमा
प्रतीपानामुपमा विशेषलेनैर्भावं मन्वते ॥ अन्ये तु पेयमेप्रतीपप्रकारमुपमाना
होप रूपवा दं होपाले कोरुमाहुः ॥ विषयभेदता द्रव्यरंजनविषयस्य यत् ॥ रु
पकं तत्रिधा धिव्य नूनवा उभयोक्तिमिः ॥ २२१ ॥ अयं हि धूर्जटिः सा ह्येन द
ग्धाः पुरुषा एत ॥ अयमास्त विनाशं भुक्ता तीयीकं विलोचनं ॥ २२ ॥ शंभुर्विष्य
मवययस्वीकृत्य समदृष्टि तां ॥ अस्या मुखे दुना लक्ष्ये नेत्रानंदे किमिदुना ॥
२३ ॥ साध्वीयमपेरा लक्ष्मीरसुधासागरादिता ॥ अयं कलिकि न फ्रंदा न्मुखं च
दोऽतिरिज्यते ॥ २४ ॥ विषयुपमानभूतं पद्मादि विषयस्तूपमेयं वर्णनीयं मुख
दिविषयिणोऽभेदेन रूपेण च विषयस्य रंजनं रूपकं अन्यरूपेण रूपवतः करणं त
॥ तच्च केचित्सिद्धविषयभेदपर्यवसितं ॥ केचित् भेदे प्रतीयमान एव तदीय

चित्प्रसिद्धविषयोपमानतत्त्व
भेदेन पर्यवसिते निश्चिते

उपमेयस्य

केचित् भेदेन प्रतीयमान एव निश्चयमान एव
तदीयधर्मोपमात्रे तस्य धर्मस्य आरोपमात्रे
पर्यवसिते निश्चिते

शिव
॥५॥

धमरिपमात्रे पर्यवसितं ॥ ततश्च रूपकं तावद्विविधं ॥ अभेदरूपकं ता द्रव्यरूपकमिति ॥
द्विविधमपि प्रत्येकं त्रिविधं ॥ प्रसिद्धविषया धिव्य वर्णनेन तन्मूलवर्णनेन नानुभयो तथा
येति ॥ एवेरूपकं त्रिविधं ॥ अये ही यादि सा र्द्धश्लोकेनाभेदरूपकानि ॥ अस्या मुखे दुने
यादिसा र्द्धश्लोकेन ता द्रव्यरूपकानि च धिव्य नूनवा नुभयो त्तु देशे क्रमप्रातिलोम्य
नोद ह ताजि ॥ येन रग्धा इति विशेषेण वर्णनीये राज्ञी प्रसिद्ध शिवाभेदानुरंजना
द्विवस्य पूर्वावस्थातो वर्णनीय राजभावावस्थायां नूनवा धिव्य तयो र्वर्णना आनुभ
याभेदरूपकमाय ॥ ततीयलोचनप्रहाणे तया पूर्वावस्थातो नूनतो दर्शना नूननाभेदर
पकं द्वितीयं नूनतवर्णनमयु दार्ढ्यापादकत्वात् अमत्कारकारि ॥ विषमदृष्टिपरिहा
गेन जगद्रक्षकत्वे तया शिवस्य पूर्वावस्थातो वर्णनीय राजभावावस्थायां मुत्कर्ष विजय
नादपिकाभेदरूपकं ततीयं ॥ एवमुत्तरेषु ता द्रव्यरूपकोदाहरणे व्यपिक्रमेणानुभय
पमानादे ३

ततीयलोचने प्रहाणे तया प्रकर्षेण हानिः
प्रहाणे प्रहाण्य उक्तिः प्रहाण्येति तत्र
हाण्य तया प्रहाण्य तः नूनतो प्रकर्षः
नूनतो प्रकर्षः

प्रकर्षः कला

न्यूनाधिकभावाउन्नेयाः अनेनैवकमेणोदाहरणं नराणि चंद्रज्योत्स्नाविषदपुलितेसै
 केतस्मिन्सरद्यावादयूतेनिरतरमभूत्सिद्धयूनाः कयोश्चित् एकोवक्तिप्रथमनिहिते
 केठमंकेसमन्यस्तलेसंकेयचवताकोहतास्तत्रपूर्वम् ३० अत्रसत्त्वमियनेनकेस
 केभंयोरुतागरुउध्वजस्तत्रादस्येवर्णनीयस्यराज्ञः प्रतिपाद्यतंप्रतिकेसकेयभवधयो
 र्वापर्यप्रस्मव्याजेनतत्तादात्म्यदृढीकरणात्पूर्वावस्थातउत्कर्षपिकर्षयोरविभावना
 आनुभवाभेदरूपकं वेधाद्धेधभ्रमेचकैकांतासुकनकेषुनू तासुतेष्वप्युतासक्त
 साक्षात्भगोनिराकृतिः ३१ अत्रसाक्षादिति विशेषेणनविरक्तस्यप्रसिद्धशिवदात्म्यमुप
 दिश्यनराकृतिरिति दिव्यमूर्तिवैकुल्यप्रतिपादनात्न्यूनाभेदरूपकं लय्यगतेकिमि
 ति वेपतएषसिंधुः स्वसतुमंथस्तदत किमसौविभेति द्वीपांतरपिनहितेस्ववशंवदो
 यत्वंराजपुंगवनिषेवतएवलक्ष्मीः ३२ अत्रलंसेतुमंथकृदितिसेतोरभतमंथनस्य
 चक्रेत्रापुरवोतमेनवर्णनीयस्येदात्म्यमुत्का तथापिलदागमनेसेतुबंधतायमंथनाय

वैफल्येतिदिक्

ता१

शिव०
॥६॥

असुखमुल्लस्यतिउपमानभावसहमानस्यएवमस्य
 अनेनैवउपमानस्यवर्णनमेपरिकल्प्यतेकृताव
 तातेत्यतिस्कारः पूर्वप्रतीपवैपरिणेनतृतीयप्रतीपः

हेतुरहेमसोतेकद्वयसुतुल्यस्त्वितिः उपमेयके
 योउपमानस्त्वित्येतेनउपमेयेनउपमानस्यस्त्वित्यः अ
 नादरात्राविरतीयेप्रतीपः

उपमानस्य तत्तृतीयप्रतीपः

नानिगतद्विवर्ण्योपमेयतामेनतथा न्यस्याप्यनादरः कौतुह्यद्वस्तैमसौल तुल्या
 संतिहस्त्रियः ॥२०॥ असुखमुल्लस्यतिउपमानभावसहमानस्यवर्ण
 स्पवर्णमुपमेयंपरिकल्पतावतातस्यतिस्कारः पूर्वप्रतीपवैपरिणेनतृतीयप्र
 तीपः ॥यथावा॥ अहमेवगुरुः सुदारुणातामितिहालालतातमोस्मदव्यः
 ननुसंतिभवादृशानिभूयोभुवनेस्मिन्वचनानिदुर्जनानां ॥२१॥ वर्ण्योपमेय
 स्यापमायाः प्रविष्यतिवचनं तत् ॥ मुधापवादोमुग्धाक्षिलमुखाभकिलोवु
 जं ॥२२॥ अत्रवर्ण्योपमेयपिमिहनिष्यतिवचनं तत् नपूर्वम्यउत्कर्षशालिचतु
 र्थप्रतीपः ॥ उदाहरणेमुधापवादोतयापमिहनिष्यतिरुद्धादिता ॥ यथावा॥
 अधर्णयसरोजाक्षिवचनीयमिदंभुवि ॥ शशंकस्तववक्त्रेणपामेरैरुपमीयते ॥
 १०॥ प्रतीपमुपमानस्यैकमर्थमपिमन्वते ॥ दृष्टं चेद्वदनेतस्य किंप्रमैकिमिदु
 नो ॥१२॥ उपमेयस्यैवोपमानप्रयोजनपूर्वत्वेनोपमानप्रातिलोप्यतंनमप्रतीपः

वर्ण्योपमेयस्य उपमि
 तिनामवर्ण्योपमानेअ
 निष्यतिवचनेअसिद्ध
 चतेभवतिउपमेयउ
 त्कर्षशालिचतुर्थप्रतीपः

उदाहरणेमिथ्यावादस्यउत्कर्षनिष्यति
 अस्तिदिः उद्धादिप्रकृतीकृतिः

उपमेयस्यैवउपमानप्रयोजनस्यप्रकारवहेन
 उपमानप्रातिलोप्यतंनमप्रतीपः

वर्ण्योपमेयस्यउप
 मायाः अविष्यतिवचनं
 तिसिद्धवचनंभवति
 चतुर्थप्रतीपः

कुल्लंजं
७

दधिकतादूय्यरूपकं रूपकस्य सावयवत्वं निरवयवत्वादिभेदप्रपञ्चनेतुचित्रमीमांसायां
दृश्यम् परिणामं क्रियार्थं श्रेष्ठिष्यो विषयात्मना प्रसन्नेन दृग्नेन वीक्षते म
दिरेक्षणं ३६ यत्रारोप्यमाणविषयीकं चित्कार्ये पयोगित्वेन निवध्यमानः स्वतः
स्तस्य तदुपयोगिता संभवात् प्रकृताः समासे युदाहरणं तस्मात्पत्तिमपेक्षते तत्र परिणाम
लंकारः तत्रोदाहरणं प्रसन्नेनेति तत्र स्रजस्य वीक्षणोपयोगित्वेन निवध्यते न तु दृशः
मयूरव्यं सकादिसमासे नोत्तरपदार्थप्राधान्यात् न चोपमितसमासाश्रयेण न दृशः
ब्रूमिवेति पूर्वपदार्थप्राधान्यमस्वीति वाच्यं प्रसन्नेनेति सामान्यधर्मप्रयोगात् उपमिते
व्याघ्रादिभिः सामान्या प्रयोगे इति तदप्रयोग एवोपमितसमासाऽनुशासनात् अत्रुस्य
वीक्षणोपयोगित्वेन स्यात्माना संभवतीत्यतस्तस्य तदात्मतापस्य पक्षेण परिणामालं
कारः यथावा तीर्त्वाभूतेशमौलिस्त्रजममरधुनीमात्मना सौ ततीयस्तस्मै सौमित्रि
मैत्रीमयमुपकृतवानातरं नाविकाय व्यामग्राहस्तनीभिः शवरयुवतिभिः कौतुके दय

शिव
७

दृष्टं कृद्वाद्ये न्वीमानस्वरितमयगिरिं चित्रकूटप्रतस्थे ३७ अत्रारोप्यमाण
ऽतरः सौमित्रिमैत्रीरूपतापयागुहोपकारलक्षणकार्ये पयोगी न स्यात्माना गुहस्य
रघुनाथैकप्रसादापेक्षितत्वेन वेतनार्थिताभावादिति परिणामः पूर्वसमासोदाह
रणमिह त्वसमासोदाहरणमिति विशेषः वदुर्भवेदुधोल्लेखोदकस्यो ल्लेख इव्यते
स्त्रिभिः कामोर्धिभिः स्वर्दुःकालः शत्रुभिरेक्षितं ३८ यत्रानाधर्मयोग्ये केवस्तु तत्
धर्मरूपनिमित्तमेदादने केन गृहीताऽनेकधोल्लेख्यते तत्रोल्लेखः अनेके बहुधा
ल्लेखेन रुच्यर्थित्वमयादिकं यथाह प्रयोजकं रुचिरमिति अर्थित्वलिप्सा
भयंभीतिः स्त्रिभिरिहोदाहरणं अत्रैक एव राजा सौंदर्यवितरणपराक्रमशालीति स्त्री
भिरर्थिभिः प्रयर्थिभिश्च रुच्यर्थित्वमयैः कामकल्पतरु कालरूपोदृष्टः यथावा गर
जत्रातेति वदुर्भिः श्रीकंठ इति यौवनेः यथास्थितश्रवालाभिर्दृष्टः शौरिः स कौतुके
३४ अत्रयस्तथाभीते भक्तं गजं वरयात्रायते समसौयमादिपुरुषात्तम इति वदुर्भिः सं
सारभीसातदभयार्थिनीभिः कृष्णायं मथुरापुरं पविशन् दृष्टः यस्तथाच्यते न ल१

कुल्लो

८

प्रसिद्धायाः प्रियोऽपिकामोपचारवैदग्ध्येन नित्येव लूनमः सोयं दिव्यवपुर्वेति युवती
 समूहैः सोत्केन्द्रेणः वालाभिस्तुवात्यगत रूपं वेष्टालंकारदर्शनमात्रलाभसामि
 र्यथाऽवस्थितवेषादियुक्तो दृष्ट इति वदुर्ध्वोत्तरेणः पूर्वकामवायाशेषरूपकसंकीर्णः
 अयं तु शुद्ध इति भेदः एकेन वदुर्ध्वोत्तरेणः सोविषयभेदतः गुरुवं च स्यं जनीयं
 कांतौ भिषाः शरासने ३५ गृहितभेदाभावेऽपि विषयभेदाद्गुरुधोत्तरेण नादसावुल्ले
 खः उदाहरणं प्रेक्ष्य संकीर्णः वेद्यो विषये महान् दुरितिवत्तदुत्पत्तिरित्याद्यर्थान्ति
 रस्यापि क्रौडिकरणतः शुद्धेयया अक्षशंकुचयोः कृशविलम्बे विपुले च शुषि
 विस्तृतं नितेवे अधरेण मधिरस्तुचिते करुणालिकापालिभाषधये ३६ स्या
 स्मृतिभाति संदेहैः स्तदकालिक कतित्रयं पंकजं पश्यतः कांता मुखं मेगाहते मनः
 ३७ अयं प्रमत्तमधुपस्तन्मुखं वेति पंकजं पंकजं वासुधां शुर्वसमाकेतुन नि
 लोयः ३८ स्मृतिभाति संदेहैः सादृश्यान्निवध्यमानैः स्मृतिमान् ज्ञातिमान् स संदेह

८

त५

इति समुद्रे नमो यत्कृतं
 अभिनत

वेतिसमुद्रेण नमो यत्कृतं द्विपांतराणामपि लक्ष्मणवदत्तेन पूर्ववत् द्विपांतरे जेतव्याभावात् प्राप्
 लक्ष्मीवत्तेन मंथनप्रसक्त्यभावात् अति पूर्वविस्थात उत्कर्षविभावनादधिकाभेदरूपकं ॥
 किंप्रसक्त्येति न हतिनयनानंदविधतेने किं वदुर्ध्वोत्तरेण नादसावुल्लेखः प्रात्रेण किं
 वक्त्रे दोतवससंयदपरः शीतांशुरज्जमेतदपि स्यादमतेन येदिरुतदप्यस्येव विधाधरे
 ॥ ३३ ॥ अत्रापि शीतांशुरित्येव वक्त्रे दो प्रसिद्धयेदभेदमाविष्टस्य प्रसिद्धयेदकार्यकारि
 त्वमात्रं प्रतिपादनेनोत्कर्षापेक्षयो रदर्शनादेन भयता दूष्यरूपकं ॥ अत्र तुर्वदनीवद्व्या
 द्विवातु रपरो हरिः ॥ अत्राललोचनशंभुः भगवान्वाहरायण ॥ ३४ ॥ अत्र हि वद्व्यादौ अपर
 इति विशेषणत्रिष्वपि तादृष्यमात्रं विभावितं ॥ अत्र तुर्वदनलोदिवैकल्येनोत्कृष्टमिति न्यून
 तादृष्यरूपकमा ॥ इदं विशेषोक्तुदाहरणमिति वामनमतेन तदाह ॥ एकगुणहानौ च न्यु
 एसायदाह्ये विशेषोक्तिरिति ॥ किं प्रसुभिर्जले पितैर्ज्जिडमन्यसंमयिनिमज्जातुं भीमसुताम
 नः ॥ किमकिल श्रुतिमाह तदर्थिकं नलमुखं दुपरां विबुधस्मरः ॥ ३५ ॥ अत्र दमेयतीकृतं चंद्रोपात्तं
 मे प्रसिद्धयेदभेदाननियमितं
 कालिकमनः प्रवेशश्रुतितास्य विषयः ॥

प्रकरीकृत

अत्र तुर्वदनीवद्व्यादौ अपर इति विशेषणत्रिष्वपि तादृष्यमात्रं विभावितं ॥ अत्र तुर्वदनलोदिवैकल्येनोत्कृष्टमिति न्यून तादृष्यरूपकमा ॥ इदं विशेषोक्तुदाहरणमिति वामनमतेन तदाह ॥ एकगुणहानौ च न्यु एसायदाह्ये विशेषोक्तिरिति ॥ किं प्रसुभिर्जले पितैर्ज्जिडमन्यसंमयिनिमज्जातुं भीमसुताम नः ॥ किमकिल श्रुतिमाह तदर्थिकं नलमुखं दुपरां विबुधस्मरः ॥ ३५ ॥ अत्र दमेयतीकृतं चंद्रोपात्तं मे प्रसिद्धयेदभेदाननियमितं कालिकमनः प्रवेशश्रुतितास्य विषयः ॥

तस्य चंद्रलस्यापहवः यथावा श्रवकेपिशशकिरेजलनिघेः पंकपरेमेनिरेसारंग
 कतिचिन्नेसंजगदिरेभूधायमैधन्वरे ईदोयदलितेन्द्रनीलशकुलश्यामोदरीस्य
 तेतत्सां द्रुनिशिपीतमधतमसंकुक्षिस्थमौचस्महे ४३ अत्रोत्प्रेक्षितधर्माण
 मय्यपहवः परपक्षोपन्यासादर्थसिद्धः पूर्वत्रेत्परपक्षोपन्यासाभावाद्वाच्य
 इतिभेदः स एव युक्तिपूर्वश्चेदुच्यते हेत्वपहवः नैदुस्तीव्रो न निश्चयः किं सिद्धो रौवो
 यमुत्प्रेक्षितः ४४ अत्र चंद्रा चंद्र एव तीव्रलनैशिकल युक्तिभ्यां चंद्रलसूर्यवापह
 वोचउवानलहारोपार्थः यथावा मेषानभूमिधरमूलेशिलासहस्रसंघटनव्रण
 किण्वस्वभूतस्फुरतीदुमध्ये धाया मगशशक इत्येतिपामरौक्तिस्तोषांकयेचिद
 पितत्रेनहिप्रसक्तिः ४५ अत्र चंद्रमध्ये मयनकालिकमंदरशिलासंघटनव्रणकि
 ण एव धायादीनां संबंधो नास्तीति धायात्वाद्यपहवः पामरवचनोपन्यासेनाविज्ञेयः
 अन्यत्र तस्योपार्थः पर्यस्तापहवतिस्तु सः नौयंसुधांशुः किंतहि सुधांशुः प्रयसीमुखं

यत्र कचिद्वस्तु नितदीयधर्मनिहवम्यत्र वर्ण एव वस्तु नितस्य धर्मस्यारोपार्थः पर्यस्ताप
 हवतिः यथा चंद्रा चंद्रलनिषेधो वर्णः नौयवस्तुति प्रयसीमुखे तदारोपार्थः यथावा हाला
 हलो नैव विषे विषे रामा जनाः परं व्यययमत्रमन्वते निपीय जागर्तिसुखेन तेशिवः स्प
 शन्ति मां मुह्यति निद्रया हरिः ४६ पूर्वोदाहरणे हेतुकिर्नास्ति अत्र तु सास्तीतिभेदः तत
 अपूर्वपहवतिवदत्रापि द्वैविध्यमिति द्रव्यं भांतापहवतिरन्यस्य शंकायां भांतिवार
 णं तापं करोति सोत्केपं ज्वरः किं न सस्विस्मरः ४७ अत्र तापं करोतीति स्मरश्च तांते क
 चित्तस्य ज्वरसाधारणं दृजुबुद्ध्या सरव्या ज्वरः किं न हि सस्विस्मर इति त
 होत्सां भांतिवारणं कृतं यथावा नागरिकसमधिको न्नतिरिहं महिषः कोऽयं मुभतः ४८
 पुंश्च न हि न हि करिकलभो यं मुंदादं डोऽयं मस्य न तु पुंश्च ४९ इदं संभव इति पूर्वा
 योभांतापहवता बुदाहरणं कविकल्पितभांतिपूर्विकाया जयानयवेणि कृतक
 चकलापो न गले गले कसूरीयं शिरसि शशिलेखानकुसुमे इयं भूतिर्नो गोपय वि

रहजन्माद्यवलिमा पुरारातिभ्रांयाकुसुमशरकिंमोप्रहरसि ५० अत्रकल्पितभ्रांति
 ज्ञेयानेयमिष्टादिनिषेधमात्रेणैवापूर्ववत्प्रज्ञाभावात् इति तत्र तत्वाख्यानापमे
 युपमाभेदेमेने यद्वह नपप्रमुखमेवेदं नभंगोचरदुषीदमे इतिविस्पष्टसाद
 श्यान्तत्वाख्यानापमामतेति ५१ एकापहृतिरन्यस्पर्शकातस्तथ्यनिरुवे अत्र
 त्यन्मह्यदेलग्नः कातः किंनहिनूपुरः ५२ कस्यनित्कं चित्प्रतिरहस्योक्तौ अन्येन
 श्रूयतां उक्तेस्तापर्यवर्णनेन तस्यनिरुवे एकापहृतिः यथानाधिकेयानमससी
 प्रतिजल्पन्मह्यदेलग्न इतिस्वनायकवतांतेनिवेद्यमानेतदाकार्यकातः कि
 मिति शंकितवतीमन्यां प्रतिनहिनूपुर इतिनिरुवः यथावा सीत्कारशिष्टयति
 वणयस्यधरंतनोतिरोमां च नागरिकः किमिलितोनहिनहिसखिहेमनः पव
 नः ५३ इदमर्थयोजनया तथ्यनिरुवेतुदाहरणं शक्योजनया यथा ॥

२५१

इतिस्मर्यादिपदोक्तिमलंकारत्रयंभवति तत्रक्रमेणोदाहृतं यथावा दिव्याना
 मपिकृतविस्मयां पुरस्तादंमस्तः स्फुरद्दरविद्वान्तरुहस्ता उद्दीह्यश्रियमिवकां चिदुत
 रंतीमस्मावीजलनिधिमेधनस्यशोरिः ३९ पूर्वत्रस्मर्यादाहरणसदृशस्यैवस्म
 तिः अत्रतुसदृशलक्ष्मीस्मतिपूर्वकंतत्संवेधिनीजलनिधिमेधनस्यापिस्मतिरि
 तिभेदः पलाशकुसुमभ्रांयाश्रुकतु उपतयलिः सोपिजेवफूलभ्रांयातमलिधर्तुमि
 द्रुति ४० अत्रान्योन्यविषयभ्रांतिनिबंधनः पूर्वस्मादिशेषः जीवनमरुणनम्रा
 गृहीत्वा पुनरुपि ताः किंकनिष्ठा किमुज्येष्टा घटीयंवेदुर्जनाः ४१ पूर्वोदाहरण
 संदेहः प्रसिद्धकोटिकः अथैवप्रसिद्धकोटिक इतिभेदः श्रुष्टपहृतिरन्यस्यांरोपा
 यधर्मनिरुवः नायंशुधांशुः किंतर्हिद्व्यामगंगासरोरुहं ४२ वर्णनीयेवस्तुनि
 तत्सदृशधर्मोरोपफूलकस्तदीयधर्मनिरुवः कविमतिविकासोत्प्रेक्षितधर्मनि
 रस्यापिनिरुवः श्रुष्टपहृतिरन्यथा चंद्रयुनदीपुडरीकत्वारोपफूलकस्तदीयधर्म

कुंलपनी

११

असंकोपादयेत्तेहिमस्यस्वतः सिद्ध्या
तवविशेषात्तुः अतो अहेतुभूतस्य ते
स्य हेतुभावसंभावना हेतुसिद्ध्या सा च वि
शेषात्तुः स्वविषयस्य जगत्सिद्ध्या त
सिद्धविषये हेतुसिद्ध्या लोकारः २

इदं तमः कर्तृको विरहानिभूतसमूह इति कर्तृकाधीत्यर्थः १
अत्र धूमस्तो मे उक्तविषयस्वरूपात्प्रेक्ष्या लोकारः १
असंमिति शेषः १

इदं तमः कर्तृको लेपनमिव नमः कर्तृको जन
वर्षण तादात्म्यो प्रेक्ष्या च वर्तते १ अत्र अनुक्त
विषयस्वरूपात्प्रेक्ष्या लोकारः १

सिद्धास्पदपर ५८ धूमस्तो मे तमः शक्यं को की विरहसूक्ष्मां लिं पतीव तमां गतिव
र्षति धीजननमः ५८ रक्तं तं वा प्रियुगलं भुवि निक्षेपणं ध्रुवं त्वन्मुखमध्यायानूनं
प प्रैवैराय तेशरी ६० मध्यः किं कुच्यो धर्त्यैव कनकदामभिः प्राणैः ज्वलत्पदेनै
कं प्रसृतो यैत पस्पति ६१ अन्यधर्मसंबंधनिमित्तेनान्यस्यान्यतादात्म्यसंभावना
मुत्प्रेक्ष्या सावस्तु हेतुफलसंगोचरत्वेन त्रिविधा अत्र वस्तुनः कस्यचिद्वस्त्वतरता
दात्म्यसंभावना प्रथमा स्वरूपात्प्रेक्ष्या युज्यते अहेतुहेतुभावेनो फलस्य फलत्वं
नोत्प्रेक्ष्या हेतुत्वे प्रेक्ष्या फलोत्प्रेक्ष्या युज्यते तत्राद्या स्वरूपात्प्रेक्ष्या उक्तविषयानुक्त
विषयाच्चेति द्विविधा परहेतु फलोत्प्रेक्ष्या सिद्धविषया सिद्धविषयाच्चेति द्विविधे
एवैव स्मृता मुत्प्रेक्ष्या एधूमस्तो मे यादिना क्रमेणोदाहरणानि राजनीमुखे सर्व
त्र विस्मय रस्य तमसो नैत्य दृष्टि प्रतिरोधकत्वादि धर्मसंबंधेन गम्यमानेनानिमित्तेन
सद्यः प्रियं विचारित सर्वदेशस्थित कोकंगना ह दुपगतज्वलिष्ठादिरुहानलधू

२ प्रसरणं नमः

११

नमः ३

मस्तो म तादात्म्यसंभावना स्वरूपात्प्रेक्ष्या तमसो विषया स्या पादानादुक्तवि
षया तमो व्यापनस्य नमः प्रभृतिभूपर्यंत सकल वस्तुसंग्रहमलिनीकरणेन
निमित्तेन तमः कर्तृको लेपनतादात्म्योत्प्रेक्ष्या कर्तृकां जनवर्षण तादात्म्योत्
प्रेक्ष्या चानुक्तविषया स्वरूपात्प्रेक्ष्या उभयत्रापि विषयस्य तमो व्यापनस्य
नुपादानादनुक्तविषया नन्वत्र तमसो व्यापनेन निमित्तेन लेपनकर्तृतादा
त्म्योत्प्रेक्ष्या नमसो भूपर्यंत गाढनीली मव्यासेत्वेन निमित्तेनो जनवर्षण क
र्तृतादात्म्योत्प्रेक्ष्या चेत्युत्प्रेक्ष्या द्वयमुक्तविषयमेवास्तु मैवे लिपयति
वर्षतीयाख्या तयोः कर्तृवाचकत्वेऽपि भावप्रधानमाख्या तमिति स्मृते धावैर्य
क्रियायां या एव प्राधान्येन तदुपसर्जनत्वेनान्वितस्य कर्तृत्वे प्रेक्षणीयतयाऽ

कविस्थितैरपि न खस्यतेः सहवत्तुं शक्यं तथा वसंतनायकसमागतवनस्थलीसंबधि
 लस्यविशेषणस्यानपेक्षितत्वादितदुपादानं पलाशमुकुलानां नखस्यततादा
 त्म्यसंभावनायामिव शङ्खमवस्थापयतीति तथा न एव तद्विशेषणसाफल्यत्वात्
 स्तिव्यसंभावनायामिव शङ्खः दूरेति न चैव दत्त इवाभाति चिनट्टीवतरंगगैः स
 मुद्रः फेनचंदनं तदादायकरैरिंदुर्लिपतीवदिगंगनाः ६२ अत्र तरंगगैः फे
 नचंदनस्य प्रेरणं पेक्षणातयोक्षते समुद्रादुत्थितस्य चंद्रस्य प्रथमसमुद्रपूर
 प्रसरतानां कारणं दिक्षु व्यापनं च समुद्रपातफेनचंद्र न कृतं तल्लेपनत्वे
 नोत्प्रेक्ष्यते उभयत्र क्रमेण समुद्रपातगतफेनचंदनपुंजीभवने दिशंधवलीक
 रणं च निमित्तमिति फेनचंदनं प्रेरणकिरणव्यापनयोर्विषययोरनुपादान
 दनुक्तविषयस्वरूपोत्प्रेक्ष्या येषां पातयोः समुद्रचंद्रयोरेव तत्कृतकपक्षणे
 पनरूपधर्मोत्प्रेक्ष्यते मते तेषां पूर्वोदाहरणधर्मिणि धर्मंतरतादात्म्योत्प्रेक्ष्या

इह तु धर्मिणि धर्मसंयोगोत्प्रेक्ष्येति भेदोऽवगतव्यः रात्रौ रवेर्दिवा चंद्रोरभावादिवा
 सप्रभुः भूमौ प्रतापयशसी सख्यानसततोदिरते ६३ रात्रौ रवेर्दिवा चंद्रस्याभा
 वः सन्नपि प्रतापयशःसर्जनहेतुरिति तस्य तद्वत्तुल्यसंभावनासिद्धविषयाहेतूत्प्रे
 क्ष्या यथा विवस्यताऽनायिषते वमिश्राः स्वगोसहस्रेण समंजानां गावोपि
 नेत्रापरनामधेयास्तेनेदमांध्यं खलु नांधकारैः ७० अत्र विवस्यतास्वकिरणैः
 सहजनलोचनां नयनमसेदवरात्रावांध्यं प्रतिहेतुत्वेनोत्प्रेक्ष्यत इत्यसिद्धवि
 षयाहेतूत्प्रेक्ष्या पूरविधुर्वर्धयितुं पयोधेः शंकेयमेतत्कमलिक्रियेति पयोसि
 द्धोऽपि प्रियविप्रयोगे सशोककोकी नयने क्रियेति ७१ अत्र चंद्रकृतं समुद्र
 चंद्रं असेद न तदा तेन कृतस्य चंद्रकोतद्रावणस्य कोको गतावाप्यप्रावण
 स्य च फलत्वेनोत्प्रेक्ष्यत इति सिद्धविषया फलोत्प्रेक्ष्या रथस्थितानां परि
 वर्तनाय पुरतनानामिव वाहनानां उत्पत्तिर्भूमौ तुरगोत्तमानां दिशि प्र

कुल-ने०
१४

तस्यैरविरुतरस्य ७२ अत्रोत्तरायणस्याश्वविवर्तनमसदेवफलत्वेनोपेक्ष्य त
दस्यैरविषयाफलोपेक्ष्या एता एवोत्प्रेक्ष्याः मन्थेशकेध्रुवंप्राये नूनमिसे
वमादिभिः उत्प्रेक्ष्या व्यज्यते शैवेरिवशब्दोऽपि ता दृशः ७३ इत्युत्प्रेक्षा व्यंजक
त्वेन परिगणितानां शब्दानामपयोगे गम्योत्प्रेक्ष्या यथा ललितिभ्रमणं प्रांता
विवेशस्वर्गनिर्मूगं रूपकतिशयोक्तिः स्यान्निर्गीर्याध्यवसानतः पश्य नीलोत्
पलं दुर्द्धन्निःसरंति शिताः शराः विषयस्य स्वशब्देनोत्प्रेक्ष्यत्वेन विना विषयीवाच्य
केनैव शब्देन ग्रहणं विषयनिर्गणं तत्पूर्वकं विषयस्य विषयिरूपतयाध्यवसान
महार्यनिष्पद्यः तस्मिन्सति रूपकतिशयोक्तिः यथा नीलोत्पलशरशब्दभ्यां लो
चनयोः कटाक्षाणां व्यग्रहणं निर्गणं तत्पूर्वकं तद्रूपताध्यवसानं यथावा
वापिकापि स्फुरति गगने तत्परं सूक्ष्मपद्मसोपानालीमधिगन्तवती कांच्य
नीमैदुनीली अग्रे शैलौ सुकृतिरुगमौ च दनध्वंकीति भ्रमणं प्रांताविविशस्य

गगनिप्रसंग

१४

ता५

दृष्ट्या जलजस्य जलनिजावस्थितेरुदवासतपस्वेनाध्यवसिताया कामिनीचरणसा
युज्यप्राप्तिर्न फलमिति तस्या गगनकुसुमायमानायास्तपःफलत्वेनोत्प्रेक्ष्या अ
सिद्धविषयाफलोपेक्ष्या अनेनैवक्रमेण दहरांतराणि वालेदुवकाण्यवि
काशभावाद्भूःपलाशान्यतिलोहितानि सद्यो वसंतं न समागतानां नख
स्यानीववनस्थलीनां ६७ अत्र च पलाशकुसुमानां वक्रत्वलोहितसंवेधेन नि
मित्तेन वसंतनायकसमागतवनस्थलीसेवधिसद्यः कृतनखक्षततादात्म्यसं
भावना उत्प्रेक्ष्या स्वरूपोत्प्रेक्ष्या पूर्वोदाहरणे निमित्तभूतधर्मसंवेधो गम्य
हत्तूपातश्रुतिभेदः नन्विशब्दस्य सादृश्यपरत्वेन असिद्धतरत्वादुपमेवास्तु नि
पतीवसुदहराण्यलेपनकर्तुरूपमानत्वात् हेत्युक्तयोपसर्जनत्वेन दिह नख
क्षतानां अन्यापसर्जनत्वेन पमावाधकस्यासंभवात् उज्यते उपमाया यत्र

स्थममतेनभवतिइत्यपहृतिगर्भं यथावा मुक्ताविदुममेतरामधुरसःपुष्पं
परं धूर्वहं प्रालेययुतिमंडलेखलुतयोरेकासिकानाएवे तत्रोदं चतिशंख
मूर्द्धि न पुनः पूर्वा चलाभ्यतरे ता नीमानि विकल्पयंति त इमे येन न सादृक् प
यो ७२ अत्राधररस एव मधुरस इत्यतिशयोक्तिपुष्परसो न मधुरस इत्यप नुति
गर्भं अलेकारसर्वस्य कृता स्वरूपो त्रेष्ट्याया सा पद्वत् मुक्ते गता सुतीरंति
मिघटनेन स संभ्रमं पौरविलासिनीषु यत्रोत्तमसत्केन तति धलेन मुक्ता
हा सेव विना विशिष्टा ७२ इति ततस्त्वियानत्र भेदः यत्र त्रमुद्धापहृतिगर्भं
हं यत्र फेन तति लमपदु ते तत्रैवा दहा स हो त्रेष्ट्यादि हसपर्यस्तापहृतिगर्भं
इंदु मे डला दावपदु तस्या मता देस्त्यादिषु निवेशनात् इदं च पर्यस्ताप नु
तिगर्भं लमुत्प्रेष्ट्याया अपि संभवति तत्र स्वरूपो त्रेष्ट्याया यथा जानेति
रागादि दुदमेव विंव विंव स्य न व्यक्तमितो धरते द्वयो विशेषावगमाद्वा मण

शिव०
१५

नामिन्नमो जूदन योजनानां १० अत्र प्रसिद्ध फले विंवता मपकु साति रागे ए
निमित्तेन दमयं सधरे तदुत्प्रेष्ट्या पर्यस्तापहृतिगर्भं हेतुमेष्ट्यायां त कर्मले प्रा
ग्लिखिते हेतुत्प्रेष्ट्या दाहरणे एव दृश्यते तत्र चंधकारे यं व्यहे तुलं अप नु
यान्यत्र निवेशितं फलोत्प्रेष्ट्यायां यथा रवितमोगजप प्रा न त इह सान
वाधितुं ध्रुवं सरोविशति न स्नातुं गजस्नानं हि निष्फलम् ११ अत्र गजस्य
सरः प्रवेशं प्रति फले स्नाने फल लमपदु एव प्रवाधने तन्निवेशनं अलमन
याऽप्रसक्तं नु प्रसक्त्या प्रकृतमनुसरामः भेदकातिशयोक्तिस्तु तस्येवा
न्यत्र वर्णनं अन्यदेवास्य गंभीर्यं मन्यधैर्यं महीपतेः १२ लोकप्रसिद्धं
गंभीर्यं यमभेदे पिभेदे वर्णितः यथावा अन्ये पक्षे पतिरन्या वैदग्ध्य
घोरणी नैवानमिन पत्राक्षी सखि साधारणी विधेः संबंधातिशयोक्तिं स्या
दयो मे योगकल्पनं सौधाग्राणि पुनः स्या स्य स्पृशंति विधु मे डले १३ यथावा

कतिपयदिवसैः क्षयं प्रयायात् कनकगिरिकृतवासरावसानः इति मुदमुपयाति
 चक्रं वाकी वितरणशालिनिवीररुद्रदेवे अत्र चक्रवाक्याः सूर्यास्तमयकारक
 महामेरुक्षयसंभावनाप्रयुक्तसंतोषासंबंधेपि तदसंबंधो वर्णितः योगे च
 योगाः संबधातिशयोक्तिरितीयैव यिदातरिराजेन्द्रस्यर्द्रमान्ताद्रियामहे
 अत्र स्पष्टमेधापरसंबंधेपि तदसंबंधो वर्णितः यथावा अनयो न नवद्यागि
 स्तनयो ज्ञेयमानयोः अवकाशो न पर्याप्तस्तव बाहुल्यतां तरे अक्रमातिशयो
 क्तिस्यात्सहतेतु कार्ययोः आलिंगितिसमं देवज्यां शराश्च परां श्रुते अत्र पद
 मोर्वां शरसंधातं तदानीमेव शत्रवः क्षितौ पतंतीति हेतु कार्ययोः सहते वर्णि
 ते यथावा मुचतिमुचतिकोशभजतिभजतिप्रकेपमरिवर्गः तस्मीरैवीनख
 केसुजतिमक्षमामाशु अत्र खड्गस्य कोशयागादिकाल एव रिपूणां घनग्रह

सजति१

रूपकतिशयोक्तिस्यान्निगीर्वाच्यवसानतः पश्यतिलोसलद्वन्द्वान्तिः सति
 शिताः शराः ७४ नृदेशैतत्रयातां सुलभममरतं संनिधाना सुधांशः ७५ अ
 त्रवाक्यादिशङ्कैर्नाभिप्रचरतयोनिगीर्वाच्यः अत्रातिशयोक्तौ रूपकविशेषां रूप
 पकदर्शितातां विधाना मिहापि संभवोऽस्तीत्यतिदेशेन प्रदर्शनाय तेनात्राप्यभे
 दातिशयोक्तिस्तद्व्यातिशयोक्तिरिति द्वैविध्यं तत्राप्याधिक्या नूनताऽनु
 भव्यत्वेति सर्वमनुसंधेयं यथावा समावृद्ध्या सैरुपवनचक्रैरनुसृतः
 किरन्तास्त्रामध्यां नवलवलिपाकप्रणयिनी उपप्राकाराग्रं प्रहेणुनयनेतर्क
 यमनागनाकाशे कोयंगलितहरिणशीतकिरणः ७६ अत्र कोयंगलितहरि
 ण इत्युत्थाप्रसिद्धं चंद्राद्देवः तत उत्कर्षजगर्भितः एवमन्यत्राप्युक्तं नैवे
 ययपुरुतिगर्भः तस्यैव सावद्रवामता त्वसूक्तिषु सुधारजान्तां तापशय
 तितो विधौ ७७ अत्र त्वसूक्तिमाधुर्यमेवामतमिसूतिशयोक्तिः चंद्रमंडल

वदननिचैवदंगमादेवेदष्टकस्यचित्रेनभासते मालतीशशभटलेखा क
 ठारता प्रस्तुतानामप्रस्तुतानां च गुणक्रिया रूपैकधर्मान्वयः तुल्ययोगिता
 सेकुचंतीतिप्रस्तुततुल्ययोगितायामुदाहरणं तत्रप्रस्तुतचेदोदयकालीनत
 यावर्णनीयानां सरोजानां प्रकाशभीरुस्यैरिणी वदनानां च संकोचरूपैकक्रिये
 न्वयेदर्शितः उत्तरश्लोकेनायिकासौकुमार्यवर्णनेप्रस्तुते अवर्णनीयानां
 मालयादीनां कठारतारूपैकगुणान्वयः यथावा संगतपत्रप्रकरान्वितानिस
 मुठहंतिस्फुटपाटलत्वं विकस्वरण्यर्ककराभिमर्शतदिनानिप्राप्तिचवृद्धिमीयुः
 नागेंद्रहस्तास्त्वचिकर्कशत्वादकांतशैया कदलीविशेषाः लब्धापिलोकेपरिणहिरूपं
 जातास्तदूर्ध्वोरुपमानवाद्याः अत्रभीष्मवर्णनेतदीयेतेनप्रस्तुतानां दिनानां पत्रा
 नां च एकक्रियान्वयः उरुवर्णनेप्रस्तुतानां करिकरानां कदलीनां चैकगुणान्वयः
 हिताहितेवतितात्पर्यमपरातुल्ययोगिता प्रदीयतेपराभूतिमित्रिशत्रुचयस्त्वया

अत्रहिताहितयोर्मित्रशत्रुचयोस्तत्कृष्टभूतिदानस्यपराभेवदानस्यचश्लेषेणभेदा
 ध्यवसाद्वृत्तितात्पर्यं यथावा यश्चित्रिं वं परशुनायश्चैनेमधुसर्पिषा यश्चैनेमधुमा
 लायैः सर्वस्मकपुरेवसा अत्रदृष्टमिति संवृत्तं चति इयाध्याहारैर्वाक्यानि पूरणीया
 नि पूर्वोदाहरणं स्तुतिपर्यवसायि इदं निदापर्यवसायि श्रुतिभेदः इयं सरस्वती कंयम
 रणेतातुल्ययोगिता गुणलक्ष्यैः समीकृत्यवचोभ्यातुल्ययोगिता लोकपालोपमः
 पाशोदशक्रोभवानपि अत्रवर्णनीयेराजाशक्रादिभिलोकपालत्वेन समीकृतः
 यथावा संगतानिमग्राहीणं तद्विद्विलसतानि च दृष्टव्यं नतिदंतिघनारधा
 न्यपि सयं पूर्वप्रस्तुतिरिहंति इयं काव्यादर्शदर्शिता इमां तुल्ययोगितां सिद्धिरिति
 केविद्याजगुः यदाहजयंदवः सिद्धिख्यातेषु चैव नमकीर्यते तुल्यतोक्तये युवामे
 वेहविरयातौ लंबलैर्जलधिर्जलैरिति मतीतरेखत्रवक्ष्यमाणं दीपकमेव वदतिव
 र्णवर्णनां धर्मव्यदीपकंबुधाः मदनभातिकलभः प्रतापेनमहीपतिः प्रस्तुतानाम

प्रस्तुतानामेकधर्मान्वयोदीपकं यथा कालभनरपालयोः प्रस्तुताप्रस्तुतयोः भानक्रि-
यान्वयः यथावा मणिशण्णेल्लीरुः समरविजयीत्येतेदलिते मन्दक्षीणे नागः शौरिदि-
सरितः श्यानपुलिनाः कलाशेषश्रद्धः सुरतमदितावालवनितास्तनिष्ठाशोभंतेगर-
लितविभवाश्चायिषुनपाः अत्रप्रस्तुतानां नपातौ मप्रस्तुतानां मण्यदीनां शोभेकधर्मा-
न्वयः प्रस्तुतैकनिष्ठः समानोधर्मः प्रसंगादन्यत्रोपकरोति प्राप्तादर्थमापेवितो दीपो र-
च्यायामिव दीपसादृश्यादीपकं संज्ञायामेति इत्यर्थे कन्प्रत्ययः यद्यपि सुर्वर्णपुष्पांश्च
चिदीं चिन्वति पुरुषास्त्रयः शरश्च कृतविद्यश्च यश्च ज्ञानातिसेवितु इत्यत्र प्रस्तुताप्रस्तु-
तानां युगपद्व्यन्वयः मदेन भातिकलभइत्यत्र प्रस्तुतस्यैव प्रथमं महिधर्मन्वयः तथा
पि प्रासंगिकत्वेन हीयते वस्तुगत्या प्रस्तुताद्देशेन प्रवृत्तस्यैव वर्णनस्य प्रस्तुतेष्वन्वया-
त् नहि दीपस्य रथ्या प्रसादयोर्युगपदुपकारत्वेन ज्ञानात्रयं अयितस्य सूपस्याति स्थि-
भ्यः प्रथमपरिवेषणेन च प्रासंगिकत्वं हीयते तुल्ययोगितायां लोकं प्रस्तुतमन्यदप्रस्तुत-
मिति विशेषाग्रहणं तस्यैव देशेनैव धर्मोक्तिरिति विशेषः अयं वा न योरपरो विशेषः

प्रस१

यागदिवर्तितः अपलातिशयोक्तिस्तु कार्यहेतुप्रसक्तिजे यास्यामीत्युदिते त-
न्यावल्लयो भवदूर्ध्विका अत्र नायकप्रकासक्तिमात्रेण यो धितानि कार्ये कार्यमु-
खेनैव प्रदर्शितं यथावा आदातुं सुकृदीक्षितेपि कुसुमे हस्ताग्रमात्नोहिते लो-
ह्यारंजनवार्तयापि सहस्रारं तं तलं पादयोः अंगानामनुलेपनस्मरणमप्य-
तं तस्वेदवहं हंताधीरदृशः किमन्यदलकामो दोषिभारायते ॥ यथावा यामिन-
यामीति धवेवदति पुरस्ताद्वेन तन्व्या ग्याः गलितानि पुरोवल्लयान्यपताप्यपि
तथैव दलितानि असंतातिशयोक्तिस्तु पौर्वापर्यव्यतिक्रमे अनेमाजगतः पञ्चा-
दनुनीताप्रियेण सा यथावा कवीन्द्राणां सनप्रथमतरमेवांगनभुवश्च लङ्गं स-
गाकुलकरिमदामोदमधुनाः अमीपञ्चात्तेषामुपरिपतिता रुद्रन्यपतेकराक्षाः
क्षीरोदप्रसरदुरुवीचीसहस्रराः एतातिस्त्रेय्यतिशयोक्त्यः कार्यशेषप्रत्येय-
नार्थाः वर्णनमितरेषां बाधमैक्यं तुल्ययोगिता संकुचतिसरोजानि सैरिणि